ALLA-PRIMA TEXNIKASI VA AKVAREL RANGTASVIRINING NAZARIY, AMALIY VA PEDAGOGIK ASOSLARI

Xayrullayeva Charos Xayrulla qizi
Guliston davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: maqola rangtasvir san’ati va akvarel texnikasi, xususan Alla-prima uslubining nazariy, amaliy va pedagogik jihatlarini o‘rganadi. Ushbu uslub ranglarning shaffofligi, tabiiy uyg‘unligi va rassomning ijodiy ifodasini oshirish imkoniyatlarini ta’kidlaydi. Shuningdek, pedagogik yondashuvlar orqali ijodiy samaradorlikni oshirish va estetik qarorlar qabul qilishning ahamiyati ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: akvarel, Alla-prima, rangtasvir, shaffoflik, kompozitsiya, pedagogik metod, ijodiy jarayon.

Rangtasvir san’ati sohasida amaliyot va nazariy bilimlarning uyg‘unligi eng muhim tamoyillardan biri hisoblanadi, chunki ular bir-birini to‘ldiradi va bunday uyg‘unliksiz yuqori sifatli badiiy asar yaratish deyarli imkonsizdir [1]. Nazariy bilim rassomga rang, kompozitsiya va texnika xususiyatlarini chuqur tushunishga, ularni ijodiy jarayonda ongli ravishda qo‘llashga yordam beradi. Shu bilan birga, amaliyot ushbu nazariy bilimlarni real ijodiy jarayonga tatbiq etish imkonini yaratadi, ranglarning tabiiy uyg‘unligi, kompozitsion muvozanat va ifoda vositalarini sinab ko‘rish imkonini beradi. Shu tariqa, rangtasvirda mukammallikka erishish uchun nazariy bilimlarni amaliy tajriba bilan uyg‘unlashtirish zarur bo‘lib, bu uyg‘unlik rassomning badiiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini va estetik sezgirligini sezilarli darajada oshiradi.

Akvarel atamasi lotincha “aqua” so‘zidan olingan bo‘lib, suv bilan aralashadigan bo‘yoqni bildiradi va shu bilan birga ushbu bo‘yoq yordamida ishlangan rasmni ham anglatadi [2]. Tasviriy san’atning eng nozik va nafis yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan akvarel texnikasi ranglarning shaffofligi, tabiiyligi va nozik ifodasi bilan ajralib turadi. Akvarel bo‘yoqlari suv asosida ishlatilishi tufayli ularga tabiiy yorqinlik, yengil ifoda va ranglarning o‘zaro yumshoq uyg‘unlashishi xosdir. Shu bilan birga, akvarel san’ati asrlar davomida o‘zining tez qurish xususiyati, ranglarning tabiiy uyg‘unlashishi va nozik ifoda vositalari bilan ajralib turgan. Bu esa rassomga o‘z tasviriy fikrini eng aniqlik va nafislik bilan ifodalash imkonini beradi [3]. Akvarel texnikasi turli yo‘nalishlarda qo‘llaniladi: manzara, portret, natyurmort, grafika va abstrakt kompozitsiyalar. Akvarelning noyob jihati shundaki, u rassomga yorqin va tabiiy effektlar yaratishga imkon beradi. Shu bilan birga, bu san’at turi nafaqat iste’dod, balki materialning tabiiy xususiyatlarini chuqur his qilishni talab qiladi [4]. Ranglar bilan ishlash jarayonida rassom suv va pigmentning tabiiy o‘zaro munosabatini hisobga olishi, ranglarni oldindan rejalashtirishi va ularni qog‘oz yuzasida mukammal uyg‘unlashtirish orqali ijodiy ifodasini mukammal namoyon etishi lozim.

Akvarel texnikalaridan biri bo‘lgan “alla-prima” uslubi eng jonli va kutilmagan natijalarni beradi. Italyancha “alla prima” – bir harakatda bajarish ma’nosini bildiradi. Bu texnika bir qarashda oson ko‘rinishi mumkin, ammo amalda yuqori mahorat, diqqat va tajriba talab qiladi. Alla-prima asosan nam qog‘ozga yorqin va tiniq ranglar bilan ishlashga asoslanadi, shuning uchun uni “nam rangtasvir” uslubi deb ham atashadi [5]. Alla-prima uslubida ishlashda rassom “nam ustiga nam” usulidan foydalanadi. Ranglar qog‘oz yuzasida bir-biriga uyg‘unlashib, betakror aralashmalar va yumshoq o‘tishlarni hosil qiladi. Bu uslub asarga improvizatsion ruh bag‘ishlaydi, natyurmort va peyzajlar o‘ta tabiiy va hissiyotlarga boy chiqadi. Shu bilan birga, vaqt bu texnikada ham raqib,

ham hamkordir – qog‘oz ma’lum darajada nam bo‘lganda ranglar kerakli tarzda yoyiladi, aks holda dog‘lar hosil bo‘lishi mumkin. Alla-prima texnikasida ranglar bilan ishlash jarayoni rassomdan yuqori diqqat va sezgirlikni talab qiladi [3,4], chunki har bir noto‘g‘ri qaror ranglarning tabiiy tiniqligi va uyg‘unligiga ta’sir qiladi.

Alla-prima texnikasi XVI asr boshlarida tasviriy san’atga kirib kelgan. Dastlab u yordamchi vosita sifatida ishlatilgan bo‘lsa, keyinchalik mustaqil ahamiyat kasb etib, rangtasvirning asosiy usuliga aylangan. Barokko va rokoko davri rassomlari ushbu texnikadan keng foydalangan; ayniqsa akvarelning dinamikligi, rang o‘tishlari va shaffofligi unga mos keladi [3]. Alla-prima uslubi rassomga tezkor va jonli tasvir yaratish imkonini beradi va impressionist rassomlar orasida mashhur bo‘lib, ranglar va yorug‘-soya o‘tishlarini tezda aks ettirishga xizmat qilgan. Texnikaning asosiy xususiyati shundaki, ranglar o‘z birlamchi pigment kuchini saqlab qoladi, bu esa asarga vizual tiniqlik va yorqinlik beradi. Shu bilan birga, Alla-prima rassomga ish jarayonida spontanik qarorlar qabul qilish, kompozitsiya va rang garmoniyasini tajriba orqali yaratish imkonini beradi [5]. Texnikani mukammal egallash uzoq yillik mashq, chuqur nazariy bilim va suv bilan bo‘yoqning tabiiy munosabatini chuqur tushunishni talab qiladi. Ranglarning tiniqligi nafaqat estetik vazifa, balki asarning badiiy qiymatini belgilovchi asosiy omildir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ranglarni minimal darajada aralashtirish, qog‘ozning oq yuzasidan unumli foydalanish va suv muvozanatini to‘g‘ri boshqarish orqali akvarelga xos shaffoflikka erishish mumkin [4,5]. Alla-prima uslubidagi ranglar tiniqligi asarga jonli dinamika va hissiy yengillik bag‘ishlaydi, zamonaviy rangtasvir san’atida esa uning dolzarbligi ortadi [2]. Shu bilan birga, texnikaning o‘ziga xos xususiyati shundaki, ranglar qog‘oz yuzasida tabiiy ravishda aralashib, asarga tasodifiy, ammo estetik jihatdan uyg‘un natijalar beradi, bu esa rassomga yangi ifoda vositalarini kashf etish imkonini yaratadi.

Alla-prima texnikasining pedagogik va ijodiy ahamiyati ham muhimdir. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, rassomning kompozitsiya tushunchasi va natyurmort elementlarini ishlashdagi pedagogik yondashuvi asarning sifatini sezilarli darajada oshiradi [4]. Shuningdek, estetik va ma’naviy qadriyatlarni yoshlar ta’limida integratsiya qilish, ularni ijodiy faoliyatga jalb qilish Alla-prima texnikasini o‘rganishda qo‘shimcha pedagogik asos yaratadi [6]. Bu yondashuv rassomning ijodiy tafakkurini rivojlantirish, rang va kompozitsiya bilan tajriba qilish imkonini beradi, natijada har bir ijodiy qaror estetik va ma’naviy jihatdan boyitiladi. Shu tariqa, akvarel texnikasi bilan pedagogik metodlar va kompozitsion tavsiyalarni integratsiya qilish rassomning ijodiy faoliyatini yuqori samaradorlik bilan tashkil etishga imkon beradi [7]. Rangtasvir san’atida amaliyot va nazariy bilimlarning uyg‘unligi yuqori sifatli badiiy asar yaratishda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi ko‘rsatildi. Akvarel texnikasi, ayniqsa Alla-prima uslubi, ranglarning shaffofligi, tabiiyligi va betakror ifodasini ta’minlab, rassomga o‘z ijodiy fikrini maksimal darajada namoyon etish imkonini beradi [1-5]. Alla-prima texnikasida ishlash rassomdan yuqori mahorat, diqqat va suv bilan bo‘yoqning tabiiy munosabatini chuqur tushunishni talab qiladi, bu esa asarga jonli dinamika va hissiy yengillik bag‘ishlaydi.

Shuningdek, pedagogik jihatdan, akvarel va Alla-prima texnikasini o‘rganish rassomning kompozitsion tafakkurini yanada rivojlantiradi, rang uyg‘unligini chuqur his qilish va estetik qarorlar qabul qilish qobiliyatini sezilarli darajada oshiradi [4-7]. Ushbu texnikalarni o‘zlashtirish jarayonida rassom nafaqat texnik mahoratini oshiradi, balki ranglar, shakllar va kompozitsion elementlar o‘rtasidagi muvozanatni sezish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Innovatsion va interaktiv pedagogik yondashuvlarni qo‘llash orqali talabalar va yosh rassomlarning ijodiy samaradorligi oshadi, ularning estetik sezgirligi, ijodiy intilishi va ma’naviy qadriyatlar bilan bog‘liq tajribasi kengayadi. Shu bilan birga, pedagogik jarayon rassomga o‘z ijodiy qarorlarini mustaqil qabul qilish, material bilan eksperimentlar o‘tkazish va yangi ifoda vositalarini kashf etish imkonini yaratadi.

Umuman olganda, rangtasvirda yuqori sifatga erishish nafaqat texnik va material bilimlariga, balki pedagogik metodlar, nazariy asoslar va ijodiy tafakkurga bevosita bog‘liqdir. Shu tariqa, akvarel san’ati va Alla-prima texnikasining uyg‘unligi rassomning professional va estetik rivojlanishiga, shuningdek, zamonaviy san’at amaliyotida sifatli, hissiy va badiiy boy asar yaratishga xizmat qiladi. Bu uyg‘unlik nafaqat individual ijodiy o‘sishga, balki pedagogik

jarayonda talaba va yosh rassomlarning badiiy qaror qabul qilish va estetik tafakkurini shakllantirishga ham muhim hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Khayrov, R. Z. U. "The Role of Drawing and Painting in the Training of Future Teachers of Fine Arts." International Journal of Formal Education 4.7 (2025): 41-48.

2. Faxriddinovich, Xamrayev Abubakir. "TASVIRIY SAN’AT FANINING TA’LIM JARAYONIDA SHAXSNI ESTETIK VA IJODIY RIVOJLANTIRISHDAGI PEDAGOGIK AHAMIYATI." TA’LIM, TARBIYA VA INNOVATSIYALAR JURNALI 2.4 (2025): 181-187.

3. Jumaboyev, N. P. "Rangtasvir.“Ilm Ziyo Zakovat”, T.: 2023."

4. Yusupova, Shoxista Alimjanovna, and Munisa To‘ra qizi Tohirova. "NATYURMORT KOMPOZITSIYASINING TASVIRIY SAN’ATDAGI AHAMIYATI VA UNI ISHLASH BOSQICHLARI." International Conference on Global Studies. Vol. 1. No. 4. 2025.

5. Xusnidin o‘g‘li, Xatamjonov Islombek, and Jumaboyev Nabi Pardaboyevich. "KOMPOZITSIYA FANIDA INNOVATSION PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNI QO ‘LLASHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI." CONFERENCE OF INNOVATIVE HORIZONS IN SCIENCE & ENGINERING. Vol. 1. No. 2. 2025.

6. Pardaboevich, Jumaboev Nabi, and Ibodullaeva Zarifa Tojikulovna. "FACTORS FOR INCREASING SPIRITUAL AND SOCIAL ACTIVITY IN YOUTH EDUCATION." International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING 5 (2024): 124-126.

7. Xayrullayeva Charos Xayrulla qizi. (2026, March 4). RANGTASVIRDA ALLA-PRIMA TEXNIKASINING NAZARIY, AMALIY VA PEDAGOGIK JIHATLARI. https://doi.org/10.5281/zenodo.18867055